

malo leti so plesali Poljaki vse drugače in drugod; zaman si jih iskal na »slovanskem koncertu« na Dunaju.

Pričakujemo, da se vzdrži ta »slovanski koncert« na Dunaju dalje, nego je obstal veleslavni »evropski koncert« ob Kreti, ki je nehal s tako neprijetno disonanco. Seveda, če vsakdo piska ne glede na druge, kako naj bodo potem složne harmonije? To prednost pa ima nedvomno evropski koncert in ples pred onim zgoraj omenjenim slovanskim, da na njem svira — vojaška godba; sto in stotisoč čilih mladeničev navija strune — nabija puške — in se po evropskem koncertu utegne razlegati po deželi strahovita godba: grom streljanja. To vam je koncert, to so divjebolestni akordi! Še leta in leta priča ubožnost in nje posledica, osurovelost, da se je po deželi plesalo — z orožjem v roki! Šole za ta ples so vojaška vežbališča in manevri (Konec prihodajč.)

Nekaj črtic iz življenja slovenskih vojakov.

Spisal Dolenjski.

Vsem udeležencem, ki še žive, je gotovo še v živem spominu velikanska gneča, ki je dne 3. julija 1866. l. nastala po nesrečni bitki pri Kraljevem Gradcu. Vrata, skozi katera vodi glavna cesta v trdnjavo, so bila zaprta; stalnih mostov črez Labo je bilo malo, začasnih pa skoro nič. Obrežje tik reke je bilo premreženo z brezštevilnimi globokimi, z vodo napolnjenimi rovi, med katerimi so vodila pota na vse strani; za tujce je bilo tedaj jako težko najti pravo pot v tem labirintu. Vrhu tega je bil svet pred trdnjavo razmehčan in močvirjen; posledica temu je bila, da so se pratežni, topničarski in drugi vozovi do osi pogrezali, v velikem blatu obtičavali ali pa se prekopicali v globoke jarke in tako zapirali pot vračajočim se vojaškim krdelom. Marsikateri sanitetni voz, kateri je vkljub vsem tem nezgodam in zaprekam vendarle hotel spraviti ranjence v zavetje in varnost, se je prevrnil v močvirju; mnogi konjiki, pritisnjeni na rob ceste ali rova, so zdrknili v globoke jarke in večinoma tam poginili. Na stotine vojakov je poskakalo v Labo, hoteč jo preplavati, ali tudi teh je marsikdo legel v valovih deroče Labe v hladen grob.

Metež je postajal vedno hujši; kajti ob petih popoldne je stalo le še nekoliko naših baterij in konjiških divizij v bojni črti, a vse

drugo se je že umikalo proti omenjeni trdnjavi. Za avstrijsko armado bi bila takrat nastala lahko še večja katastrofa, da se nista vrnila 1. in 3. rezervna konjiška divizija (Holstein in Coudenhove), kateri sta se tudi že umikali, ter ustavili vsaj za nekoliko časa naval pruske vojske . . .

V tretjo rezervno konjiško divizijo je bil vvrščen tudi kirasirski polk št. 10., pri katerem so tedaj službovali skoro sami Slovenci.

O vsem tem nam pripoveduje zgodovina, a o hrabrih činih slovenskih oklopnikov zgodovinski viri molče. O teh je moj tovariš, ki je vodil v ti bitki naše fante ter bil težko ranjen ujet, tako-le pričal:

»Tretjega julija 1866. l. proti tretji uri popoldne je dobil naš polk nalogo, naj odjaha proti pruskemu huzarskemu polku št. 3, ki je zahodno od Langenhofa pritiskal za našo armado. Vrlim slovenskim oklopnikom se je na obrazu bralo, da težko pričakujejo spopadka z ljutim sovražnikom.

Z veliko odločnostjo smo planili na prusko konjico ter jo zdajci tako preplašili, da je brzih nog nazaj popihala ter si zadaj za pehoto poiskala zavetišča. Naš polk je dirjal za njimi; a kmalu nas je sprejela pruska pehota s smrtonosnim streljanjem. Pri ti priliki je izgubil naš polk mnogo vrlih konjnikov in tretji del svojih konj.

Teh žrtev je bilo pač treba, da se je ustavil sovražni pritisk, in da se je mogla v večjem redu umikati naša sicer hrabra, a nesrečna armada.

Pri ti priliki se je pripetilo nekaj, čemur zastonj iščeš para v vojni zgodovini.

Omenil sem ravnokar, da smo pri Langenhofu izgubili več konj nego konjnikov. Konjila brez konja je le pol vojaka; navadno je potem brez vodnika in prepuščen sam sebi; tudi ne more kot posameznik Bog ve kaj opraviti proti mnogoštevilnim nasprotnikom. Nihče mu torej ne more zameriti, ako skrbi v takem nevarnem slučaju za svojo kožo.

Slovenski kirasirji, katerim so bili v ti bitki postreljeni konji, se bi bili lahko vdali ali pa pobegnili; a tega niso hoteli storiti, nego postavili so se naglo v vrsto, naredili falango ter ognjevito peš planili z golimi sabljami na prusko pehoto, katera je tako osupnila od nepričakovanega napada, da nekoliko časa kar streljati ni mogla.

Grozovito mesarjenje se je zdaj pričelo, in marsikateri Prus se je zgradil pod težko sabljo slovenskega oklopnika. Toda pobiti vse, to je bilo pač nemogoče, kajti Prusov je več in več prihajalo . . .

Naši vojaki so se prehrabro bili tako dolgo, da je bil zadnji izmed njih ustreljen ali pa razorožen in ujet.

Prusom ni šlo v glavo, kako je moglo tako majhno krdelce napasti pruskega velikana. Šele pozneje so zvedeli, da to so bili prehrabri Slovenci.

»Malo jih je bilo, a bili so —ljudi.«

Slovenci, ki na daleko in široko slove kot pretepači, so že opetovano dokazali, da se ne pretepajo radi le doma pri obilem vincu, temuč tudi v vojski, kadar gre za čast in slavo naše armade.

Presrečen je častnik, kateremu je dano, da gre v boj s takimi hrabrimi vojaki, kakor so slovenski fantje!«

Tako se je izrazil moj tovariš, ki je trd' Nemeč, o slovenskih vojakih.

Da se ti junaški čini naših rojakov rešijo pozabljenosti in jih zvedo tudi drugi narodi, jih bo priobčil moj tovariš v petem zvezku one patrijotične knjige, ki jo izdaja draždanski nižji konzul F. Deitl pod naslovom: »Unter Habsburgs Kriegsbanner«.

* * *

Slovenci so širom sveta znani kot dobri in hrabri vojaki. Maršikom pa vendar še ni znano, da pešpolk št. 17 še ni bežal, kar nabira svoje vojake na Kranjskem (izza l. 1817.).

Leta 1848. in 1849. je bil ta polk v vseh bojih in bitkah na Laškem zmagovit.

V bitki pri Solferinu je 1859. l. stal in se bojeval na desnem krilu pod poveljstvom generala Benedeka, ki je tu sijajno zmagal Sardince in se je pozneje le spričo najvišjega ukaza umaknil. —

Leta 1866. je bil naš slovenski polk zopet pri zmagoviti vojski v Italiji. —

Kako možato je pešpolk št. 17. 1878. l. v Bosni prenašal vse težave in nadloge, in kako hrabro se je bojeval, o tem pričajo odlike. Presvetli cesar je podelil temu polku: 5 redov železne kronc, 15 vojaških zaslužnih križcev — vseh dvajset z vojno dekoracijo — 17 najvišjih priznanj, 2 zlati, 15 srebrnih I. reda, 53 srebrnih svetinj II. reda; vrhu tega je bilo nad sto vojakov pohvaljenih.

* * *

Umestno se mi zdi, da omenim tukaj desetnika Janeza Pavlešiča iz Vrtače pri Črnomlju, ki je služil 1878. l. pri 2. stotniji, torej pri eni izmed onih dveh kompanij, ki sta 5. avgusta 1878. l. v boju pri Roglju prvi začeli streljati.

Ko je počil prvi strel in je godba zasvirala cesarsko himno, je Pavlešič prav »po dolenjski«¹ zaukal. Ako bi se bil v mirnem času tako daleč izpozabil, bi bil gotovo moral odkoračiti za nekoliko dni v zaduhlo celico; a ta dan je žel obilo pohvale, kajti njegova neustrašenost je jako ugodno vplivala na tovariše in jim pregnala oni strah, ki prevzame skoro vsakega vojaka, ki pride prvokrat v ogenj.

Pozneje je bil Pavlešič z dvema možema odposlan, da zavaruje desno krilo. Hipoma poklekne na senen kup ter zakriči: »Tako-le se Turki streljajo!«² In res se je v istem trenutku zvalil eden vstaških vojvod raz konja.

Nič manj vzgledno je bilo njegovo vedenje dne 7. avgusta v boju pri Jajcu. Za to hrabro obnašanje je dobil Pavlešič srebrno svetinjo drugega reda.

V boju pri Livnu dne 26. septembra istega leta je bil Pavlešič četovodnik. On je bil gotovo že doma, ko je še v domačo šolo hodil in se z vrstniki pretepal, izkusil, da je oni, ki stoji na višavi, tudi gospodar nižave; zato je precej, ko je stotnija zrojila, zasedel najvišji hribček na levem krilu, odkoder je lahko pošiljal sovražniku kroglice v ramo in hrbet in ga tako prisilil, da je zapustil svoje stališče in se umaknil. Na ta način je Pavlešič omogočil, da se je stotnija lahko naprej pomaknila. Potem je sledil sovražnika, in ker je bil predrzen in se v poziciji ni dovolj zavaroval, ga je zadela sovražna krogla v koleno. Sedaj pač ni mogel več stopiti na nogo, a navzlic hudi, krvaveči rani je dalje streljal in navduševal svoje podložnike. Šele, ko se kri ni hotela sama ustaviti, se je vdal, a le za toliko časa, da so mu zavezali sanitetni vojaki rano; odnesti se pa ni dal, češ, da ima še zdrave roke in se še lahko bojuje za dom in cesarja, ako-ravno mu služi zdaj samo ena noga.

In res se je bojeval tako dolgo, da je na bojišču omedlel. Vojaki so ga zdaj položili na nosilo ter mu hoteli odvzeti puško, a pri ti priliki se je ranjenec zopet zavedel; še bolj krčevito nego prej je poprijel puško ter zamrmral, da se še lahko bojuje. S puško vred so ga nosači odnesli na prostor, kjer so ranjence obezovali. —

Zaradi osebne hrabrosti, izvrstnega vodstva svojega krdelca, izredne vdanosti do vladarja, osobito pa zaradi zatajevanja, ki ga je kazal kot ranjenec — je bil Pavlešič to pot odlikovan s srebrno svetinjo prvega reda, katero si je v pravem pomenu besede krvavo zaslužil.

Naš junak, ki je bil težko ranjen, je ostal nekoliko časa v provizorni bolnišnici v Livnu, odkoder so ga pozneje pripeljali v domovino, kjer je kmalu zopet okreval in popolnoma ozdravel.

* * *

Preteklo je celih sedem let. O Pavlešiču nisem imel niti duha niti sluha; kar dobim nekega dne od svojega polka službeno pismo, v katerem je bilo naslednje povelje: »Ker ste 1878. l. službovali v Bosni pri isti stotnji kakor desetnik Pavlešič, in ker ste tudi na izkazu o njegovem vedenju podpisani, imate v 24 urah obširno semkaj sporočiti, kako se je ta desetnik pred sovražnikom ponašal; končno se imate tudi izreči, je li begun Pavlešič pomiloščenja vreden ali ne.«

Pavlešič begun? — Gotovo ga je doletela nezgoda! Treba mu je pomagati že glede na njegovo pošteno in hrabro ponašanje pred sovražnikom.

Razume se samo ob sebi, da sem se za svojega nekdanjega junaka dostojno potegnul in ga gorko priporočil milosti najvišjega gospoda. —

Pismo, s katerim je prosil Pavlešič pomiloščenja, je kaj originalno in se glasi doslovno takole:

»Memphis tenci tega 7. marca 1885.

Prošnja do Njih presvitli cesar!

Njih visoka častitliva Visokost presvitli cesar, jest Johan Pavlešič iz Vertače c. k. glavarstva Černembl gemajndeamt Semič, poterjen 1875 k sovdaškem stanu, k 17. c. k. Infantriogoment feldcajmajster Baron Kuhnn 2. kompani.

Jest vem in spoznam, da sem kazni vreden kjer sem Njihovo sveto postavo prelomu ker sem jest zapustu svoj krej in sovdaško službo in sem šou v Ameriko. Nadalje jih ponižno prosim odpušanja ker so tako žalostne in slabo pisane moje besede. Pervič jim naznanim presvitli cesar da sem biu leta 1878 u Bozni, napravu sem tri bitke noter v tretji bitki sem biu zadet v nogo in jest se ne bom sam hvalu zraven sem zaslužu tri medalje 1. in 2. klasa sreberne in pa krigsmedaljo katere še dandanašni imam za spomin. Potem sem prišu domu od sovdatov in sem se uženu. Med tem časam so bla slaba leta duga sem imou veliکو za plačat Bog mi je, dau otroke pomagat si nisem mogu in sem se podau po svet. Šu sem leta 1883 iz doma. —

Nadalje jih ponižno prosim presvitli cesar naj se usmilijo čez me, ako se pa čez me ne usmilijo naj se pa usmilijo čez moje otroke in čez mojo ženo da bi mi dovolili zopet prit nazaj k svojim domu brez hudega strahu.

Pervič ako ne bom dobiu usmiljena pri Bogu vsigamogočnemu in pri Njih presvitli cesar tako pod milem nebom ga ne dobim.

Saj je Kristus na zadno uro prosu svojega očeta za svoje sovražnike, da naj jim odpusti toraj tudi jest boži grešnik jih ponižno prosim presvitli cesar naj se usmilijo oni čez me da ne bo trepetalo moje serce pred hudim strahom nazaj prit v svojo očetovsko deželo med slovensko rodbino.

Namenu sem se prit domu konc oktobra mesca ako mi presvitli cesar dovolijo. Jest jih ponižno prosim naj se usmilijo čez moje otroke in mojo ljubo ženo ker sem jih rešu iz nadlog da ne bodo po svetu preganjani kakor jest ko sem mogu iti od doma.

Izkleneno je to moje žalostno pisanje. Naj bojo pozdravljeni prvič od Boga vsigamogočniga Oni presvitli cesar in Njih visoka častitliva presvitla cesarica in cela Njihova rodovina, potem od mene Johana Pavlešič. Ponižno prosim za odgovor nazaj. — tres: Johan Pavlešič frankco front strit N°. 282.

Nemphis tenesi North-Ameriko.« —

Pozneje sem zvedel, da Pavlešič spričo mojega poročila ni bil samo pomiloščen, temuč se mu je tudi priznalo povračilo doklade od srebrne svetinje prvega reda za celi oni čas, ko je bil odsoten.

* * *

Nekega jesenskega dne 1885. l., ko je bila bela Ljubljana zavita v gosto meglo, sem imel inšpekcijo v šentpetrski vojaščnici in sem hotel ravno večerjati; kar nekdo trdo potrka na vrata. Naglo ostanem od mize in zakličem: »Noter!«

Zelo sem osupnil, ko zagledam pred sabo — junaka Pavlešiča, ki je že vedel, da je bil izza mojega poročila pomiloščen. S solzami v očeh se mi je prisrčno zahvalil za izkazano pomoč ter vzkliknil: »Oj, kako sem vesel, da sem dosegel cesarsko milost; drugi ameriškanski dezertjerji se morajo mesece in mesece pokoriti v zaduhlih ječah, a meni je dovoljeno iti že jutri domov, da po dolgem času vidim zopet preljubo ženo, otroke in dragi mi dom! Srce mi veselja

poskakuje — dovolite mi torej, gospod nadporočnik, da plačam štefan vina!»

»Drugo pot, Pavlešič, danes ste vi moj gost!« Po teh besedah sem ga povabil, naj sede k mizi.

Pri večerji mi je pripovedoval, da se mu je v Ameriki izprva slabo godilo, potem pa malo bolje, a prihraniti si ni mogel mnogo, ker je bil vedno malo bolehen.

Drugi dan se je Pavlešič oglasil pri vojaški oblasti in tam naknadno potegnil priznano mu doklado.

Mislím, da oni dan, ko je Pavlešič odhajal iz Ljubljane na svoj dom, na celem božjem svetu ni bilo srečnejšega človeka od njega.

Pavlešič, ki je bil že nekoliko bolehen iz Amerike prišel, je umrl dne 2. januarja 1888. l. na svojem domu, zapustivši mlado ženo z dvema hčerkama. Pokopan je pri Sv. Duhu pri Semiču na Dolenjskem. Na njegovem grobu ni nobenega spomenika. Svetinje, katere si je bil v Bosni zaslužil, je vzel s seboj v grob.

* * *

Predaleč bi zašel, ako bi hotel obujati še dalje spomine na slavne čine slovenskih vojakov: naj jih bo za to pot dovolj. Navedeni zgledi nam že bistro pričajo, da so naši fantje povsod, kamor so bili postavljeni, storili več nego svojo dolžnost in se tako hrabro ponašali, da so celo nasprotnika prisilili do priznanja in občudovanja.

LISTEK.

Tavčarjevih »Povesti« je izšel v Kleinmayrjevi in Bambergovi zalogi kakor prejšnja dva sedaj že tretji zvezek. (Str. 311. Cena vezanega izvoda 1 gld. 50 kr., po pošti 10 kr. več.) — Kot edino večje božično književno darilo smo veseli pozdravili tretji zvezek Tavčarjevih del, tembolj, ker obsega poleg »Grajškega pisarja« (zgodovinske podobe, izšle l. 1889. v našem listu) znamenito zgodovinsko novelo »Ivan Solnce«, ki je izhajala v »Slovanu« l. 1885. in 1886. — Dasi so današnji časi silno neugodni poziji, zlasti romantiški, se ob Tavčarjevih povestih prav radi zopet pogreznemo v nedavne čase, ko smo se z drugačno dušo, z drugačnim srcem, pa pač tudi v drugačnih razmerah naslajali z divno njegovo romantiko, ter si pribavimo z njih čitanjem par uric romantiške zamaknjivosti. A hkrati obžalujemo, da stvaritelju teh divnih romantiških slik ni bilo usojeno, da bi bil ostal v tem romantiškem svetu ter nam proizvajal obenem kot začaranec in čarovnik slike iz tistega čudesnega milieuja — nego je okrutna realitika njega samega in z njim vred tudi naš izgnala iz romantiškega raja. A Tavčar nam bi bil lahko postal naš Hauff, naš Scott ter nam bi bil pred strme-